

Gure gogo eta eskea beste hau da: datozen lau urteotan Reagan-ek Nikaragua ardiarentzat otso izateari utzi diezaiola. Eta Nikaraguako indar politiko ezberdinen arteko elkarriketa onartu eta euskarritu dezala, pobreen demokrazia berria normalduz joateko eta Herri librea aniztasunean eta bakean eraikitzeko. Amets hutsa? Herri bizi baten erresistentzian oinarritzen dugun esperantza. ■ *Paulo Agirrebaltzategi.*

Torturaren kontua berriz ere

Amnestyren informarekin berriro agertu da: Espainian torturatu egiten da. Bagenekien, denok ondo genekien, eta komeria tonto bat ematen du, hemen mundu guztiak Amnestyk Londonen urrutitik baino askoz lehenago, gehiago eta hobeto badakiguna, «notizia» bihurtuta ikusteak, Amnestyk esan duelako. Horrelaxe funtzionatzen da prentsan eta politikan. Iturri hobe eta sinesgarriagoa da nonbait Londongo bulego bat, «neutrala» edo omen dena, bertoko hainbat jenderen eguneroko esperientzia eta salaketak baino.

Torturaren informazio-iturriak, ordea, ez dauka «neutrala» izaterik. Torturatua bera bakarrik izan daiteke iturria, Amnesty berak ez dauka beste ituririk, eta iturri hori hemen baldin badago, zergatik Herriaren Defendariak, prentsak, politikoez ez dute bilatzen dagoen tokian?

Arazo hauetan, esan beharra dago, «neutralitatean» oinarritu eta fidatu nahi izaten duena, objektiboa izateko itxuraren azpian, hipokrita bat dela.

Mila esker Amnestyri. Baina, nahiz alfer-alferrik izan, aldizkari honetatik berriro salatu beharrean gaude: torturaren arazori hipokrisia hutsezko tratamendurik lotsagarriena ematen zaio aspaldian, demokrazia honetan, Barne Ministraritzatik prentsaraino, eta euskal jendea bera hasita dago, tratamendu «ofizial» hipokrita horren antzera erreazionatzen. ■ *Joxe A. Otaegi.*

E. Amezaga: Autores Vascos

Eguneroko prentsatik jakin ahal izan dugunez, Elias Amezaga idazle euskotarren bibliografia luze, ahalik oso, bat publi-

katzera doa hamabi liburukitan, hamabi mila idazle ingururen bibliografia hain zuzen. Lehenengo liburukia laster izango omen dugu kalean. Gertakari fenomenal honek merezi du aberentzia bat egitea gure irakurleei eta gure herriaren historia kulturalaz interesatzen diren guztiei. Izan ere, ikerketa-hutsune ikaragarria dago barruti honetan, azken urteotako historigintza sozial, politiko, erlijioso, literarioen lorapenak ere apenas landu bait digu alor hori.

Eta ez da harritzekoa: egiteko zaila da, lan gogorra, gozoga-bea. Egiaz, ekipoan egitekoa, behar diren laguntzekin eta programekin. Bere kasa noizpait zerbait ahalegindu denak, laster ikusi eta ikasi izan du, itsaso horretara ausartzeko erraldoiaren indarrak behar zirela eta San Benitoren beraren pazientzia, mugagabeen ez itozteko. Ikerketa historikoak, bada, nahiago izan du lehorrean geratu, horrelako lanetan enbarkatu gabe.

Baina, zer pentsatzen zuten euskaldunek XVI. mendean? Zeintzu ziren XVII. mendean Euskal Herriko ideologiak?... Horrelako galderei erantzunak eman eta eman ibili ohi gara, oraindik oinarri minimorik ere eduki ez arren erantzun ahal izateko, orduko euskotarrek zer idatzi zuten tutik jakin gabe, esaterako. Eta aitortu beharra dago, idazle gehienak elizgizonak izaten zirenean, elizgizonak ordea Espainian eta Ameriketara zehar sakabanaturik ibiltzen zirenean, baina berdintsu zebiltzanean idazkariak, eskribauak eta kronistak ere, oso zaila dela jakitea zer den euskotarrek han-hemen produziturikoa.

Zaila, hasteko, euskotartzat zein hartu erabakitzea bera gertatzen da. Euskotarra al da Alontso Orozkoarra, mistikoetan klasikoa, kasualitatez aita-ama bizkaitarrak hantxe suertatu zirelako Toledoko Oropesan mundura etorria? Euskotarragoa ote da Juan Manuel Fz. de Pacheco, Markes Villenakoa, Gaztelaniaren Hizkuntz Akademiaren fundatzailea, beste kasualitate bategatik Nafarroako Martzillan jaino zelako? Zer dira Alontso Erzillakoa, madrildarra, edo Lardizabal ilustratua, Tlaxcalan jainoa; Joan Zelaia, Parisen filosofi irakaslea, Valencian sortua; Joan Artze Otorakoa, Valladolidekoa, eta Bañez Artazubiagakoa, Valladolidekoa orobat, baina bere burua espreski «mondragonensis»tzat zeukana? Eta Aita Vitoria burgalesa; Cadalso, Cadizkoa; Iriarte, kanariarra... Henaori ba/ez ote zaito euskotarren bibliografia batetan egotea tokatzen? Komeriak dira, baina ez dira komeriarik zailenak.

Elias Amezagari lehendik ere lan bibliografiko guztiz balio-tsua zor dizkiogu: *1.000 Años con Fueros y 100 sin*, 1976; *Los vascos que escribieron en castellano*, 1977. Oraingoan, ordea, hasikin horietan dastatzera eman ziguna, oturuntza bikain bat bihurtu digu, 250.000 titulu eta gehiagorekin, gaztelaniaz, frantsesez eta euskaraz idatzi den produkzio euskotarraren berri

emanez (prentsaren arabera: baina gutxienez latinezkoak ere bildu dituela, espero dugu). Ikertzaileek adina zale hutsek euskal kulturaren behar-beharra zuten tresna paregabea.

Euskaldunek —«hitzetan motz, egintzetan luze»— gutxi idatzi dutela, esan ohi genuen. Geure moztadearen kontsolagarri edo (gure ezjakinarena gehiago bazen ere), esplikazio bat ere asmatu genuen, «euskaldunek egin egiten zutela, idaztea beste-
rentzat utzirik» esanez. Egia esateko, aitzakia zahar eta txar topiko hori bera kopiau egiten genuen, agian kopiatzen ari ginenik ere jakin gabe gainera. «Atheniensium res gestae, sicuti aestumo, idatzi zuen *Coniuratio Catilinae* baitan (zenb. 8) Salustiok, satis amplae magnificaeque fuere, uerum aliquanto minores tamen quam fama feruntur. Sed quia prouenere ibis scriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Atheniensium facta pro maxumis celebrantur. Ita eorum qui fecere uirtus tanta habetur, quantum eam uerbis potuere extollere praeclara ingenia. At populo Romano numquam ea copia fuit, quia prudentissimus quisque maxime negotiosus erat: ingenium nemo sine corpore exercebat; optumus quisque facere quam dicere, sua ab aliis benefacta laudari quam ipse aliorum narrare malebat». Eta kontent gu ere, erromatar barbaroak bezala, gutxiagotasun-konplexutik harrokeriarako indarrak atereaz.

XVI. eta XVII. mendeetan Iparralde aberatsa letretan eman-
kor, Hegoalde txiroa berriz antzu, izan balira bezala mintzatzen ginen orobat, euskal literaturaren hastapenen esplikazio ekonomiko aski sinple batez. Ikusiko da, Hegoaldea emankortasunean Iparraldeari ez zebilkiola inola ere atzetik mende horietan. Baina Iparraldeak Frantziako gizartean ez bezalako leku pribilejiatua irabazi zuela Espainietako Koroaren azpian eta Inperioan hegoaldeko euskotar jendeak, eta horien emankortasun oparoa erdaraz isuri zela. «Burlatzen naiz Garibayez» hura argi berritan agertuko zaigu.

Laguntza handia ezezik, sorpresa galanta izango dugula, ez dut zalantzarik egiten, Amezagaren bibliografia. Geure historia galduaren berreskuratze-lan nekagarrian apenas burura nezake lan txalo- eta eskergarriagorik. Lerro hauek ezin besterik opa liezaioke, argitalpen egoki batetarako eta zabalkunderako behar ditzakeen laguntasun guztiak baino, bai haren lanaren handiari eta bai Euskal Herriaren onari zor zaion moduan.

Ez nuke, halere, aipatu gabe utzi nahi beste puntu bat: euskotar autoreon obrak Euskal Herrira ekarri eta bildu beharra. XII. mendean, Unibertsitateak Europan gora hasi ziren puntuan hain zuzen, Parisen irakasle nafar bat egon zen, Artaxonako semea, *Tractatus* baten autorea: baina haren obra gaur Salamancako eskuizkribuen artxiboan gordetzen da. A. Sagües-ek Pedro Atarrabiakoaren eskuizkribuak Trovesen, Oxforden,

Vatikanon aurkitu ditu. Non dago XVI. mendean Salamancako Unibertsitatean logika nominalistaren irakaskuntza abiatu zuen Pedro Donibane Garazikoaren *Expositio*-a? Hiru nafar bakarrik aipatzeko. Eta zenbat gehiago dago Valladolideko, Salamancako artxiboetan? Beltrán de Heredia edo Malaxechevarria irakurri, eta hotzikara ematen du.

Baina hori ere plan bat eta ekipo bat eskatzen duen egitekoa izango litzateke. Hain zuzen, Elías Amezagak egin duen lan pozgarriak eskatzen duen jarraipena. ■ *Joxe Azurmendi*.

Damua eta bonbak

«Jauna, jauna esaten duen oro ez da zeruetako erreinuan sartuko». Ezta ere «damutu naiz», «biolentziari uko egiten diot» aldarrikatzen duen orok ez du besterik gabe gizartean sartzerik izango. Obrak behar dira, obrak. Hauek erakusten bait dute damuaren egiazkotasuna. Gainera, zertan bekatu egin, hartan behar da damua erakutsi. Hauxe da CPko José Segura Sanfeliú katalanak Espainiako Kongresuko mahaian aurkeztu duena, zera proposatzerakoan: ETAK jarritako lehergailuak desaktibatzeraz goardiazibilek barik ETAKo «damutuek» edo gizartean berrintegratzea eskatu dutenek joan beharko luketela. Zergatik eta zertarako? Bistan da: Horretarako abildadeak erakutsiak dituztelako eta goardiazibilen bizitzak salbatzeagatik ez, edo horregatik bakarrik ez, baizik —eta batez ere— beren damua zintzoa eta osoa dela erakusteko. Obragabeko fedea hutsa da, izan ere. ■ *Joan Larrinaga*.

300.000 lagunen Ibilaldi nagusia

Urriaren 20an Bilbon egin zen estradizioen aurkako manifestaldia ikusgarria izan zen; aspaldiko urteotan Euskal Herrian egin den handienatzat jo dute gehienek. Zenbakitan bakoitzak bota ditu bereak: 20 mila, 30 mila, 60 mila, ehundaka mila...